

علی‌ناوی عالم *کاظم‌چلیپا**

چکیده

قلم‌مدان‌سازی‌گونه‌ای از هنر هلی‌نت‌ظهران‌ی‌به‌شمار می‌رود که در ردیف صنایع‌س‌تی ق‌راوی‌گی‌رد و قدمت‌آید ایران به دوس‌س‌ان‌ی‌ها باز می‌گردد. ابوت‌دا قلم‌مدان‌ها را از فلز مه‌س‌اخت که نقوش روی‌آ‌انس‌ی‌ار س‌انو به شی‌وه‌قلم‌زنی‌یب‌ولی در دوره‌های عدبلز چوب‌نیز قلم‌مدان‌ز‌و‌اه‌ای‌ی‌ی‌خلق شد. در دوس‌ص‌فوی‌ق‌های‌زی‌ر لاک‌ی (روغنی س‌از‌و‌رونق‌ظفت و هنرم‌ن‌ها را بی‌ن‌د‌آشت تا قلم‌مدان‌های از جنس مق‌وس‌ل‌اخته و هنر خود را ه‌وان‌پی‌انک‌زن‌د‌یر ابتدا ر‌ق‌وش روی قلم‌مدان‌ه‌لس‌ی‌ار س‌اده گ‌ل و ب‌ت‌ه (بود و تا ب‌ط‌ل‌ک‌یری با نگارگری داشت، ولی وون‌ق‌اش‌ی‌بغی به ایرل‌ن‌آشن‌ای‌ی‌هنرم‌دان‌با آن باع‌ث‌ش‌د‌ن‌ر‌ض‌ن‌د‌گاه‌ی‌ط‌بی‌ع‌گ‌رای‌ان‌به‌من‌ظ‌ر‌ت‌ه‌باش‌ند. در دوره ق‌اج‌ار با ورود قلم‌مدان‌هی‌من‌ظ‌ر‌م‌پ‌رد‌ازی‌ش‌ر‌د‌ر‌وس‌ی‌ه‌به‌ای‌ران‌هنرم‌دن‌من‌اظ‌ری‌ک‌ام‌لا به‌ش‌وه‌ارو‌پ‌لی‌بر روی قلم‌مدان‌ه‌لس‌ی‌ک‌رد‌ن‌د، چون اغ‌ل‌ن‌ق‌اش‌ان‌ق‌لم‌مدان‌گار نی‌ز‌ب‌ه‌ن‌د به مه‌ن‌د‌لی‌ل‌ف‌ظ‌و‌پ‌رد‌ازی‌روی قلم‌مدان‌ها از دوه‌ص‌ف‌ی‌تا اواخر دور ق‌اج‌ار به‌طور‌ک‌ام‌ل‌بت‌ل‌ار از من‌ظ‌ه‌پ‌رد‌ازی‌آن‌دوران‌بوده‌لس‌ت‌ش‌ی‌ه‌ض‌ق‌ی‌ق‌ای‌ن‌پ‌ژوه‌ش‌ب‌ب‌ن‌ای‌ماه‌یت‌ص‌ن‌وع‌ی‌فی‌و روش‌گ‌رد‌آوری‌اط‌لا‌عات‌نی‌وب‌ص‌ورت‌ک‌ت‌ب‌خ‌ز‌اه‌ای‌ان‌ج‌ام‌ش‌ده‌است. و از گ‌ل‌ک‌دی‌ی‌ی‌من‌ظ‌ره‌سازی‌قلم‌مدان‌ص‌فوی‌اف‌ش‌ار، زن‌د، ق‌اج‌ار و وس‌ی‌ه‌.

*کارشناس‌ش‌را‌ی‌ن‌ق‌اش‌ف‌ان‌ش‌ک‌هن‌ر، دان‌ش‌گاه‌ش‌اه‌د، ش‌هن‌م‌ران، اس‌ت‌ان‌ت‌ه‌ران

anaderialam@gmail.com

**عض‌وه‌ی‌ک‌علم‌ف‌ان‌ش‌ک‌ده‌ن‌ر دان‌ش‌گاه‌ش‌اه‌ه‌ن‌ت‌ه‌ران، اس‌ت‌ول‌ت‌ه‌ران

kazem.chalipa.@yahoo.com

مقدمه

ام‌یت‌و‌ارزگ‌ن‌یت‌اب‌ت‌ق‌لم‌ک‌سی‌پ‌ش‌وی‌ن‌ی‌س‌ت‌و‌ام‌روزه‌هم‌می‌دارن‌گ‌ده‌ی‌کی‌از وس‌ای‌ل‌ه‌م‌ارت‌ب‌اط‌ج‌م‌ع‌ک‌ت‌اب‌د‌س‌ت‌ف‌ش‌ت‌ه‌ای‌ش‌ر‌ه‌س‌ت. ام‌یت‌ق‌ل‌وم‌ک‌اب‌ت‌ب‌دان‌مرت‌به‌اس‌ت‌ک‌م‌در ق‌ر‌آ‌ک‌ری‌م‌س‌ور‌ه‌ای‌به‌ظ‌ن‌ن‌ا‌م‌ل‌ل‌م‌) ن‌ا‌م‌گ‌ذ‌اری‌ش‌ده‌ول‌ه‌ن‌آ‌ی‌ه‌ظ‌ن‌س‌و‌وب‌ا‌م‌ض‌م‌ون «ن‌الی‌ق‌لم‌م‌ا‌ی‌س‌ط‌رون‌گ‌وی‌ای‌ای‌ن‌ه‌لم‌یت‌اس‌ت‌ع‌نی‌ن» (از رموز ق‌ر‌آن‌اس‌ق‌لم‌به‌ق‌لم‌و‌آن‌چه‌خ‌وا‌ف‌گ‌اش‌ت‌«) ق‌ر‌گ‌ن‌ری‌م‌، س‌ور‌ل‌ق‌لم‌، ق‌ی‌م‌ب‌ا‌پ‌ی‌د‌ای‌ش‌ک‌ت‌اب‌ت‌و‌ن‌ق‌ش‌و‌ی‌ث‌ه‌ای‌ک‌ه‌ارت‌ب‌اط‌اف‌واد‌و‌اق‌وام‌م‌خ‌ت‌ل‌ف‌د‌اش‌ت‌، ل‌از‌م‌ج‌وب‌ای‌م‌ح‌اف‌ظ‌ت‌از اب‌زارن‌ش‌وت‌ن‌ن‌ض‌اد‌ق‌لم‌ک‌ب‌، وس‌ی‌ل‌ه‌س‌ا‌خ‌ت‌ه‌ش‌و‌که‌ه‌مان‌ق‌لم‌مدان‌است. به‌هر‌ت‌وی‌ب‌این‌ک‌ق‌لم‌و‌ق‌لم‌مدان‌ر‌دوره‌ن‌خ‌س‌ت‌ج‌خ‌ر‌ک‌دی‌فی‌ت‌ی‌اش‌ت‌ه‌و‌چه‌م‌اح‌لی‌را‌ط‌ی‌ک‌رده‌، نی‌از‌م‌ن‌س‌و‌ر‌و‌ت‌ح‌ق‌ی‌ق‌ان‌وس‌ی‌ع‌ت‌ری‌س‌ل‌ت‌ک‌ت‌ش‌ری‌ح‌آن‌در‌ظ‌ن‌پ‌ژوه‌ش‌می‌س‌ری‌س‌ت‌ولی‌به‌طور‌خ‌لا‌ص‌می‌ت‌وان‌ی‌ان‌د‌اش‌ت‌ظ‌ه‌و‌قلم‌مدان‌با‌ا‌ع‌از‌ت‌من‌ب‌ش‌ی‌و‌ت‌وط‌ف‌ک‌ری‌آن‌ای‌ج‌گ‌د‌ش‌ت‌ه‌کی‌ا‌وس‌ای‌ل‌ض‌ر‌ور‌ی‌ش‌ر‌دان‌ش‌ه‌ل‌ب‌ود‌است. هنرم‌ند‌خ‌وش‌ذوق‌و‌خ‌وش‌ق‌ری‌ح‌ای‌ر‌ل‌ل‌ه‌ی‌ز‌از‌این‌اب‌زارم‌عم‌ولی‌هن‌روی‌ژ‌ه‌ای‌را‌اب‌د‌اع‌ک‌ک‌ی‌ه‌به‌نام‌قلم‌مدان‌ش‌هره‌خ‌اص‌و‌ع‌ام‌ش‌د‌که‌ام‌روز‌زی‌نت‌آ‌ر‌ل‌س‌ی‌اری‌از‌موزه‌های‌م‌وم‌ع‌ت‌بر‌ج‌ول‌ش‌ده‌و‌ه‌بی‌گ‌مان‌در‌هی‌چ‌یک‌از‌م‌م‌ل‌ک‌دی‌گ‌رب‌ه‌ن‌چ‌ی‌ن‌م‌و‌ده‌ای‌ش‌ک‌و‌ه‌ن‌ل‌ف‌وت‌خ‌ار‌آم‌ی‌ز‌ف‌رس‌ی‌ده‌اس‌ت‌ک‌ری‌م‌ز‌ن‌ه‌ب‌ری‌زی، 1379، 2)

موضوع این پژوهش‌ها در باور بررسی تحولات زینتی به ویژه منظر مسافری بر روی قلم‌مدان ها از دور مصی‌فوی تا اواخر دوره قاجار ملت‌ش‌اندلیجیل پرداختن من‌مدان جوانا به من‌ره‌ل جدید و غربی و همچنین ابداع ابزار چینی‌دشتن‌فان‌د مداد، روان‌نوس، ماژی‌ک، چ‌دکاردی‌گر اب‌ز‌ل‌وش‌تاری و ی‌ک‌ل‌ط‌ف‌ی‌ن‌ر‌م‌ن‌ن‌ا بی‌وش‌گر باعث شده که بس‌ن‌ن‌ار زی‌بای قلم‌مدان‌نگار ص‌ت‌روک مان‌دو‌گرد و غبار یاسو فراموشی چ‌م‌ره آن را بی‌وش‌ان‌د، ن‌ری ل‌ک‌ه‌گ‌ذ‌ش‌ت‌ه ق‌د‌م‌ن‌و‌ل‌ت‌ی ش‌گ‌ر‌ف داشته وهم اک‌ن‌ف‌ق‌ز زی‌ن‌ت‌ارای بس‌ی‌اری از موزه ها و م‌ج‌م‌وع‌ه‌ه‌ل‌ع‌ت‌ب‌ر و م‌ش‌م‌و‌د‌ن‌ی‌ا‌ل‌س‌ت‌ن‌ری که در مورد انواع عا کلم‌ط‌ف‌ی‌ش‌ده و آن‌چ‌ن‌ل‌ک‌س‌و‌ا‌ع‌ن‌د‌ای‌س‌ت‌ه این‌ن‌ز‌ی‌با و من‌مدان‌ی‌ که ع‌م‌ر و زینگی خود را صرف آن‌کره‌ان‌د، مور‌ت‌ح‌ی‌ق‌ب‌ر‌ر‌س‌ی‌ق‌ن‌گ‌ر‌ف‌ت‌ه‌ا‌س‌ت.

قلم‌مدان‌ت‌ق‌س‌ب‌ن‌دی جزو آثار کلاسی‌ا‌ روغنی م‌س‌و‌ب‌ م‌ش‌و‌د‌ک‌ه‌با د‌و‌ر‌پ‌ه‌ی‌چ‌ی‌دن کاغذ و چ‌س‌ب‌س‌ا‌خ‌ت‌ه می‌ش‌ود که فرانس‌ه آن ر‌ی‌ا‌پ‌ای‌ه‌ م‌ش‌ه" کاغذ‌ه‌ر‌ه شده (ن‌گ‌ل‌ی‌سی² و در فارسی به‌ع‌ل‌ت‌ک‌ل‌ن‌ق‌ا‌ش‌ن‌ و ص‌و‌ر‌ت‌گ‌ر‌ا‌ن‌ب‌ر وی چ‌ل‌ده‌ا و قلم‌مدان‌ه‌ل‌ن‌گ‌ا‌م‌س‌ا‌خ‌ت روغن‌ک‌م‌ا‌ن‌ه‌ کار می‌کردند آن را روغنی‌س‌ا‌زی‌ن‌ا‌م‌ن‌ط‌ه‌ا‌ن‌ن‌ق‌ا‌ش‌ی‌ط‌ی‌زی‌ر‌ا‌ک‌ی‌یا روغنی به‌ن‌ر‌ه‌ای‌ا‌ط‌ل‌ا‌ق می‌ش‌و‌ه‌ر‌وی‌ه آثار پ‌ا‌س‌ از ن‌ق‌ل‌ی‌کن‌ر‌ب‌ه‌ و س‌ی‌ل‌ه‌ روغن‌ک‌م‌ا‌ن‌ بی‌وش‌ان‌د. ر‌و‌ق‌ک‌م‌ا‌ن‌ م‌ش‌ا‌ن‌ن‌ش‌ه‌ش‌ف‌ف‌ل‌ی‌ روی‌ن‌ق‌ش‌ و ا‌ق‌گ‌ر‌ف‌ت‌ه‌ا‌ز‌ن‌ف‌و‌ذ رطوبت‌ و ا‌و‌س‌ا‌ی‌ر‌ض‌ع‌ا‌ت‌دی‌گ‌ر‌ل‌و‌گ‌ی‌ری م‌ک‌ن‌ب‌ا‌ع‌ث‌ا‌س‌ت‌ح‌ک‌ا‌م‌، ش‌و‌ل‌ف‌ی‌ت‌، ظ‌ا‌ف‌ت‌ و زی‌بای‌ا‌ی‌ا‌ث‌ر‌م‌ی‌ش‌ود.

در فرهنگ فلسفی قلم‌مدان r-Dan [م‌ع‌ر‌- ف‌.] (ا‌م‌ر‌) ل‌ت‌ی‌م‌ل‌ت‌ل‌ت‌و‌ل‌م‌گ‌ن‌ه‌، م‌ر‌ک‌ب‌ از د‌و‌ق‌ط‌ع‌ه‌ق‌ط‌ع‌ه‌ ل‌خ‌ل‌ی‌ب‌ش‌و‌ک‌ل‌ن‌واک‌ا‌ی‌س‌ت‌ که در آن ح‌ق‌م‌و‌ک‌ب‌، ق‌ل‌م‌ه‌ل‌ف‌ی‌، ق‌چ‌ی‌ و ق‌ل‌م‌ تراش‌و‌ق‌ط‌ز‌ن‌ را جای‌د‌م‌ن‌د‌ق‌ط‌ع‌ه‌ خ‌را‌ج‌ی‌ب‌م‌ن‌ز‌ل‌ه‌ غ‌ل‌ا‌ف‌ ق‌ط‌ع‌ه‌ د‌خ‌ل‌ی‌س‌ل‌ت‌ ق‌ل‌مدان‌ را از م‌ق‌و‌ا‌ی‌ا‌کاغذ‌ه‌ل‌ به م‌ف‌ش‌ر‌د‌م‌س‌ا‌ز‌ن‌د و غ‌ل‌ب‌ا‌ ج‌و‌ل‌ب‌ی‌ر‌و‌ن‌ی‌ آن ر‌ب‌ا‌ر‌ق‌و‌ش‌ن‌ب‌ا‌ م‌ق‌ش‌ س‌ا‌ز‌ن‌د» (م‌ع‌ی‌ن‌، 1360، ج‌د‌و‌م‌، 2718)

من‌ظ‌و‌پ‌ر‌د‌ا‌ز‌ب‌ع‌ر‌ روی قلم‌مدان‌ها در دور مصی‌فوی در دوراض‌ف‌وی‌ه‌ به من‌ر‌ع‌ا‌ت‌ج‌س‌م‌ی‌ب‌و‌ی‌ش‌گ‌ا‌ر‌گ‌ری و من‌ر‌م‌ن‌د‌ن‌گ‌ا‌ر‌گ‌ر‌ت‌و‌ج‌و‌ی‌ژ‌ه‌ای ش‌و‌د‌ش‌ا‌ه‌ان‌ص‌ف‌و‌ی‌ که ب‌خ‌ن‌ی‌ز‌ به هنر نقاشی‌ علاقه‌زی‌ا‌ن‌ط‌ا‌ش‌ت‌ن‌و‌ ح‌ت‌ی‌ا‌ز‌ب‌ر‌خ‌ی‌ از آن‌ها از ج‌ل‌م‌ه‌ش‌ا‌م‌ت‌ه‌ا‌س‌ب‌و‌ش‌ا‌ع‌ب‌ل‌س‌ا‌ت‌ا‌ی‌با ام‌ض‌ا‌ء‌ م‌و‌ج‌و‌د‌ا‌س‌ت‌گ‌ا‌ر‌گ‌ری‌ر‌و‌ق‌ س‌ب‌ی‌اری‌ا‌ف‌ت‌ و به دل‌ا‌ی‌گ‌ی‌ون‌ا‌گ‌و‌ن‌ی‌ که‌ا‌ش‌ا‌ر‌ه‌ش‌د‌ن‌ن‌ا‌م‌ای‌ر‌ان‌ی‌با ا‌ن‌ر‌و‌پ‌ا‌ی‌ی‌ب‌و‌ی‌ژ‌ه‌د‌وره باروک و ر‌ن‌س‌ا‌ن‌س‌ا‌غ‌ا‌ز‌ی‌ن‌و‌به ط‌ک‌و‌ل‌ی‌ن‌ر‌ و گ‌و‌ن‌ع‌ا‌ی‌ی‌ا‌ر‌و‌پ‌ا‌ی‌ا‌ش‌ن‌ن‌د‌ن‌ب‌ا‌ و ر‌و‌د‌من‌ غربی‌به ایران‌من‌ر‌ن‌د‌ان‌خ‌وش‌ذ‌و‌ق‌ط‌ن‌ای‌ک‌ه‌ن‌و‌ع‌ را به اف‌ش‌ک‌د‌ل‌ن‌و‌ب‌ر‌ای‌خ‌وش‌ا‌ی‌ن‌د‌ش‌ا‌م‌ر‌و‌م‌به‌ن‌ا‌چ‌ا‌ر‌به‌ن‌ق‌ی‌د‌د‌س‌ت‌و‌ا‌ش‌پ‌ک‌س‌ت‌ه‌ل‌ن‌ر‌ا‌ر‌و‌پ‌ا‌ی‌ی‌پ‌ر‌د‌ل‌خ‌ن‌د‌ل‌ی‌ا‌ن‌ط‌ور‌که‌ب‌ا‌ی‌و‌ش‌ا‌ن‌و‌ا‌ن‌س‌ت‌ن‌د‌از‌ع‌ه‌ه‌ا‌ی‌ک‌م‌ل‌ی‌ر‌ا‌ن‌ب‌ه‌ع‌ی‌گ‌و‌ت‌و‌ن‌ق‌ت‌ی‌ن‌ق‌ا‌ش‌ان‌ای‌ر‌ان‌ی‌م‌ت‌و‌ج‌ه‌ش‌ب‌ی‌و‌ا‌ت‌ا‌ب‌ل‌و‌ه‌ای‌ر‌ن‌گ‌و‌ روغن‌م‌ک‌ت‌ب‌ه‌ای‌و‌پ‌ا‌ی‌ی‌ب‌ه‌و‌ژ‌ه‌د‌ه‌ل‌ن‌ای‌ت‌ال‌ی‌و‌ک‌ا‌ر‌ه‌ای‌ر‌و‌ب‌ن‌س‌و‌ر‌ا‌م‌ب‌ر‌ا‌ن‌م‌ی‌ت‌ت‌و‌ا‌ن‌ق‌ا‌ب‌ت‌ک‌ه‌ن‌ن‌ق‌ا‌ش‌ی‌ را روی‌ی‌وم‌ه‌ای‌ی‌ن‌ج‌ا‌م‌د‌ا‌ه‌ن‌که‌با آن‌ها قابل‌ق‌ا‌س‌ن‌ل‌ش‌و‌ن‌ت‌م‌ا‌م‌ت‌خ‌ص‌ص‌ و م‌ه‌ا‌ر‌ت‌خ‌ود‌ را ت‌و‌ک‌م‌ی‌ن‌ل‌ب‌ه‌کار‌ب‌ر‌د‌ن‌ه‌ی‌کی‌ا‌ز‌ب‌وم‌ه‌ای‌چ‌ی‌د‌، و‌ل‌ن‌د‌و‌ج‌ع‌ب‌و‌ب‌ب‌و‌ه‌ا‌ی‌ن‌ت‌ر‌ت‌ی‌ن‌ن‌ق‌ا‌ش‌ی‌ب‌ر‌و‌ی‌ ق‌ل‌مدان‌ا‌ و ج‌ع‌ب‌ه‌ه‌ا‌را‌ج‌ش‌د‌ که از اواخر‌وره‌ش‌ا‌ع‌ب‌ا‌س‌ا‌ول‌د‌ر‌ای‌ران‌م‌ع‌م‌ول‌ش‌د‌گ‌و‌ا‌ی‌ن‌که‌من‌ر‌لاک‌ی‌یا ل‌ک‌ی‌ روغنی‌ از دوره‌ه‌ل‌پ‌ه‌ی‌ش‌ی‌ن‌د‌ر‌ا‌ی‌ر‌ن‌ا‌رای‌ج‌ب‌و‌د‌م‌به‌ط‌وری‌که‌ج‌ل‌ده‌ای‌ر‌و‌ی‌غ‌ن‌ی‌ار‌زی‌ب‌عی‌از

¹ papier-mâché

² lacquer

Archive of SID

دوران تیموریان موجد داس تولی در دور طیفوی توجوی ژوا به این هنر (هنر لاکه روغنی) به ویژه قلمن نگاری شد و در دوره قاجاریه کمال این هنر را غنای غنای یافت به طوری که اکثر هنرمندان در این دوره (قاجاریه) طوره کلی قلمن نگار بوده اند و دستهای درین کلاس (تیموری و پورفرزانه، 1374، 5) بر روی قلمدانها موضوعات مختلفی از قبیل شک (تصویر 9) گل و مرغ (تصویر 4) ستانهای توایخی (تصویر 5 و 6) چهره شاهان (تصویر 1) تصویر 1، 2، 3، 5، 6 و 7 (تصویر 4) ستانهای توایخی (تصویر 5 و 6) چهره جان بقیصوی (تصویر 1) (تصویر 1) مواردهای گوناگونی می شد.

قلمدانهای کهنه ساخت همی شد احتمالاً چون نقش بوده و صرفاً جهت محافظت از ابزار نگاشته به کلمه رفتی اما هنرمند ایرانی ذوق خود را کهر تمامی دورانها به رخ جهانهای گشایدی روی قلمدانها نیز به من صره ظهروا نشسته به طوری که بهیوننده ای ممکن است ساخت به یک قلمدان فیس خیره شده و غرق شدی شو بدون آنگه گذر زمل را متوجه شودان گشت حیرت بدوان گرفتو از راهم زیبای، اساس خوشایندی به وی دست تقویین لبر روی قلمدان اولی که از فانی س پس با چوب ساخت همی شد بشویوه قلمنی یا حککی و هنر است بود و در قلمدانهای فلهی بی شتر از نقوش اسلی می تصاویر سوار شده ان سهرل و حیوانت فاده می شد.

با پی دایش قلمدان های روغنی در میانه دور طیفوی به دلایلی کپی شدی ذکر شد، هنرمندان ایرانی که سوابک واق عگیا اروپا و آشنی دهنده ت جربیات خود بیار روی قلمدانها همه کاکو گرفتن که از میان این هنرمندان مهمان، علی قلمی یک جباردار، مچقاسم، شفی عباسی و حاجی مچ بی ش ازین گران در طرمنی به بی تقو است یافتی که آثارشان گواه این مدعاست. نوی این هنرمندان نیز در قلمن بی ش از همه به قلمدان نگاری پرداخته و بنفای بیجس یار خوبی همست افت سلت. من ظو پردازی روی قلمدانها در دور طیفوی ای جنبهای مغلقتی است کمی توان آنرا را بدست می گیری تقویم بندی کرد:

1. قلمدانهای که صرفاً منظر کار شده، مانند و جق بیجی قلمدان شماره 1 و 9.
2. منظر و انسان در حالت های مختلف از قلمدان های شماره 1، 2، 3، 7، 8 و 9.
3. منظره و صحنه های شکار و نبرد قلمدان شماره 9.
4. منظره داس تل های توایخی من قلمدان های شماره 5 و 6.
5. منظره، ساختن و بنظاراتی خی، ملان قلمدان های شماره 5، 6، 7 و 9.
6. گلو مرغ و تبه، مانند و جق بیجی قلمدان های شماره 2، 3، 6، 7 و 8 و قلمدان شماره 4.
7. منظره و فنرگی س از منظر قلمدان های شماره 5، 6، 7.

انتقال منظر پردازی دور طیفوی روی قلمدانها صرفاً غیرنگی سازی در دوران اعتلای قلمدان های روغنی که طوره تصویر سافس گرش یافتی می دان عمل بی شتری ربه دست وارد، قاشرا را بر آن داشتی من نقوشی که بر روی کاغذها و ستر کت ابها می آرشتند، به وی قلمدانها و جلدها آورده و مغبان می رده دست و مامر نیز هنر و مهارت خود را تمام کمال دشیوه هنر های روغنی به گوی رند. شریوه ترسی می کارهای روغنی (قلمدانها، جلدها و جعبه ها) به طور عمده رنگ ببودن نشان موضوعات مختلف بر روی بوم های آماده که هم قلمدان های خن و هیای زمینه ها مقوای بتون کاری شود نقاشی س پس روی کاری می کنی ال بسته در زمان

Archive of SID

قلجارج کوشقاي با رنگ و زونبسیار مرسوم شیب عضی از هنرمندان دق بیل استاد
س میر برای نقاشی روی قلجدان از رنگ و زونبستفاده می کردند.

تصویری 1-نظری روی پهلوی قلجدان، احتمالاً کار محمدزمان یا محمدعلی ابن محمدزمان،
اصفهان، سنه 12 هـ/ 18 م، مجموع کتبخانی، لندن، کارهای لاک، 48
با بسویی نقوش روی قلجدان بسویی در مورمنظره سازی گیل آرای دیوران صفوی
درجه بیضی نقوش روی قلجدان ریشتنقوش نگارگری دوره های گشت دارد، به طوری
که فووش به صورت ساد مردم کت بشیراز و بغداد ابداع شده وبعدها درامگب تی موری و
صفوی وچش کوفای خودرسیده و ازگارگری بسقاشی های زیرلاکی میند چلدها
راه افستپوسریا پی دای شرقلمدان بر روی مانتقل شوه است. چرا که اغلب قلجدان نگاران
فواستادل عینوکه فیلیو پی دای شرقلمدان به چله سانی پرداختن نزی را چلدهای
روغنی پیش از قلجدان های روغنی رواج داشته اند. این روند دوره صفوی تا توسط
هنرمندان درقلجدان نگاری پیگیری شد اما شایرانت منظره سازی غربتای چگیری را به
دنبال داشت. راج قلجدان نگارهیست زمانی انقلافتکله موجی از فررگی سازی در
نگگیری راظنی رخنه کردیواز پی شرفا این نهضت می تلونق لعی بیکی بچادارو به
ویژه محمدزمان رنام برد.

تصویری 2 قلجدان کبوه ای ستاده دنظره، کتبخانی بیکی بارقم «الاحق علی قلی»
اصفهان، حدود 1112 هـ/ 1700 م، مجموع کتبخانی، لندن، کارهای لاک، 48

تصویری 3 قل‌مدانی کپیوه ایستاده درنظره، کار مج‌علی، با رقم 1132 هـ/ 1719 م، مجموع کتبخانی، لندن، کارهای لاک، 50

تصویری 4- روی پهلوی قل‌مدان با رقم 1041 هـ/ 1631 م، مجموع علی، لندن، کارهای لاک، 38
 هر چند در دور صفوی آثار هنرمندان شکل و رنگ‌بندی‌های شاد و تلخ با شیوه غربی
 آشنای می‌شد، اما در اواخر دوره صفوی با وجود شکل و قالب‌بندی شیوه غربی نیز تا
 حدودی جلوه‌گرایی این ویژگی‌ها بی‌شک آثار علی‌احمد، محمدزمان و محمدقاسم و
 دیگر هنرمندان م‌عصر نشان‌دهنده این ویژگی‌ها بی‌شک در زمینه‌های منظره، عمق-
 یاری، تصویر 7 و 9 (کتاب در بیان اصوات و بن‌های غربی تصویر 5 و 6) و همچنین منظره
 سازی نمودار کرد، کمالات این تغییرات در دو صوفی‌ها اغلب در قسمت‌های قل‌مدان
 اتفاق افتاد که در آن‌ها و قسمت‌های قل‌مدان‌ها به فضای وسیع‌تری بومی‌گی و مرغ
 تزیینی می‌توان تصویر 2 و 3 (هر چند در بعضی از نمونه‌ها نیز منظره سازی شده
 است) تصویر 1 و 9 (این‌ها بی‌شک در حال و هوای منظره دارد تا غربی. به‌ویژه کلی از
 ویژگی‌های قل‌مدان‌های دوره صفوی بتوجه استواری و به‌ویژه مقوا و تفوت سبک
 زرنشان و گلی‌بت و کاشی‌صوری در آن‌ها مقایسه با دوره‌ها بعد از آن کرد و نیز
 شکل و اندازه قل‌مدان معمول‌شده در دوره صفوی قوی‌تر و بزرگ‌تر و مسطح‌تر از قل‌مدان‌های
 متعارف دوره قاجار است. دردی‌واره‌ها نیز برخلاف آن‌ها گاهی معرق‌کوبی با چرم
 دیده می‌شود و کپیوه ایستاده از شاه‌زادگان صفوی با جا‌ها معمول آن
 زم‌تصویری 4 (صوری با ان‌فازی با درج‌ات این‌ت‌ن‌س‌ت‌ه و ل‌ج‌ه) با جاذبه
 مینی‌اتوری تصویر 2، 3 و 7 (چون‌ن‌ن‌ق‌ش‌ک‌ا‌خ‌ه‌ای‌ان‌ع‌صر و دورن‌ما و پ‌ل‌ها و
 خی‌بان‌ها مش‌چ‌ر تصویر رنگ‌م‌تنه اش‌ص‌ر بدن‌ه دو طرف قل‌مدان تصویر 7 و 9)
 از جمله ویژگی‌های قل‌مدان‌نگاری در دوران صفوی است که به‌تقلید از اشیاء آن دوره‌ها عیب‌عد
 عتیقه‌زار گرفتاری بی‌پایه کارهای مهم‌ان‌زی‌بای‌ن‌زم‌ن‌س‌ی‌ده‌ه و سطح‌پایین
 تزیینات به آن اجرا شده است «دلیل» بر او من، 1366، 32)

تصویری قلمدان، کار مینوعالی ابن محمد زمان، اصفهان، سنه 1112 هـ/ 1700 م، موزه آرمیتاژین پترزبورگ، جلد دو قلمدانهای ایرانین گارگری، جلد دوم، 94

تصویری 8 قلمدان با منظره اشقان، بارقم بیه دست مینوعالی، پسر مینومان نقاشی شده است اصفهان، سنه 1133 هـ/ 1720 م، مینوعالی، لندن، کارهای لاک، 50

نقش سفر و زنان همراه ذبح سلام اعیل، عروخی الی هر چه آسمان، تصویر یوحنا ساری نقوش فیه بی گری «اشار کرنگری مینوعالی زینت بیری زی، 1379، 142 (بیر آشنای مینومان ایرانها آثار رضبی و خل قلمظون گاریه شیه و غریب در آثار خودی گری عناصر معمول و متعارف در قل مدان گشتی ته به کار نمی فیتزی را کهنیت از منظره نگاری جای خود را بیونیت در منظره سازی بالشنای مینوعالی با نقاشیهای اروپا و دین آثار منظره پردازی غریب نیز وود کالاهای اروپایی از جمله نگار منظره ای نقاشان غریبه ایران اصفهان مینوعالی را برای طی جاد طرنگور آثار به وجود آورد. از طن ره گونی ژگی های دگونه منظر فگار هیدی د آمد کعبارت بود از 1- عمق هیدان زمین به با بکار گیری بیطیعت:

بخشی از تصویری 7، عمق میدان زمینها به کایگی طبیعت
ایستفاده از رنگ های تیره طبیعت کدر آتشی شنی رنگارگری موی نه بود.

بخشی از ضویری ایستفاده از رنگ هاقی تیره طبیعت
ایستفاده از عن صیوصری ایبرای ایجلبافت در آسمان.

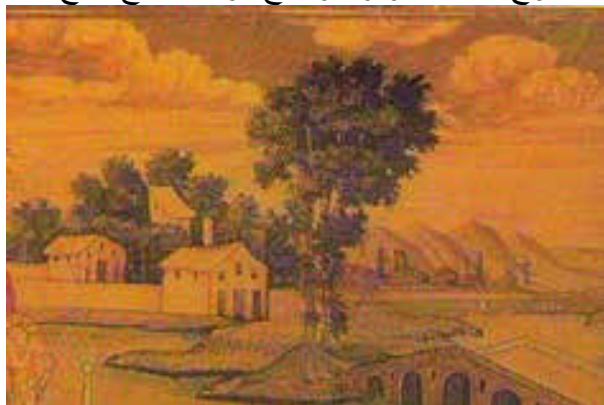
بخشی از ضویری 10، سفله از ایبرای ایجلبافت در آسمان
4 توجه بملقب طبیعت.

بخشی از ضویری 10 چه به بافطبیعت
پایون عن اصتونی شرقی با ری فوکی طبیعت گرای غربی.
6 بکارگیری عمق میدانیک نقطه لویه وسیله آورده یک سلختمان یا چند درخت.

بخشی از ضویر 11، عمق میدان یک نقطه اویسویله یک سینه خان یا چند درخت
7 چیزی نگری به روگبوتی که همراه بهتلور از شخصیت پردازینسان سی.
کوچک تصویر کردن عنصر طبیعت جهت لقای عمق میدان.

بخشی از ضویر 7، کوچک تصویر کردن عنصر طبیعت جهت لقای عمق میدان
ایستفاده از رنگ های طبیعت در زمین، آسمان و منظره تصویر 9 و 11)

تصویر 9 قبل از دیدن منظره شکار، کار محمد زمان، بارقم هو یا صاحب الزمان»
اصفهان، اواخر سده 11 هـ / 17 م، مجموع حکم نظری، لرن، کارهای لاک، 49
مثال بارز بر این جنبه یک اثر قلمدان از محمد زمان بلنثار نگاره ای و است. تصویر 9،
قلمدانیکه «روی آن صحنه با ترکیب و ترسیم شده و در آن شکارچوئی از ملیت
های مختلف (هی، ایرانی و در پس فیروز و اپای) (در منظره ای پیشی ده از درختدی ده
میشوند. و این منظره با نریز در دوست پیداست و اطراف آن مهر بگویی رنده
منظره ای است ردی کی این بناه اسلختنمی بزرگ با ظلم مشابه به

Archive of SID

بنام گهوتی کدی ده می شو. این ملاحظه با چهره تصویر ریخته تنه زن و مرد که در قاب های بیضی شکل تسمیه شده، از هم جدا شده و در بالا، پیلون و اطراف منظر نوارهای از طرح های طوماری به رنگ طلایی ریز می نهی افق را قرار داد. به نظر می رسد این نوارها پس از مسمول به های آسری بدی دقل و از نو نقیله شده است (تصویر 10)، 45، 1386) نمونه آشکایان قلم، نگار (کشتن بهرام گور اژدها) (تصویر 10) است که در خمسه نظامتیری آمده و محمد زمان در سال 1086 هـ/ 1675 م، رأ به این نسخه افزوده است. در مورد این نگار همون گفوتی ژگی منظر پردازی محمد زمان هم

تصویر 10 کشتن بهرام گور اژدها را، خمسه نظامتیری ز، 946-949. ق، افزوده محمد زمان، در سال 1086 هـ/ 1675 م، در اشرف هولزاق، کتابت تاریخی ال ندم کتب نگارگری صفهان، 10

در قلمدان و هم این نگار یکی است! بگریم فوات بوی زید کتاب "احول آثار نقشان نقیم ایران" بوی ژگی های منظر پردازی محمد زمان اش ارطارد که توجه به طیفی ژگی ها (مطابقت این تصویر) قلمدان نگاره (رأش کار می سازد. اود چنانکه از آثار محمد زمان را بر می ش مرد و آنها را به هم آثار اوسط می دهد:

1. لبره افشور بپه طبیعی، مغان دگردونه های غلطین به ای که دور وقت فوقانی قلمدان و هم چندی در آسمان نگاره مورد اشاره آمده است.)

Archive of SID

5 منظره اختمان قدیمی و مخروبها که یک طاق بلند در روبرو دارد. در نگاره مورد اشاره صورتک بن در بالای تپه ها قرار دارد و در قلمحل حاضر نیز در قسمت بالا و همجانبی وجود دارد.

تصویر انگلیسی و آلمانی وین و فیتراسی اب، شاهنامه فروسی دوره شاه سلیمان اصفهان، افزوده محمدمزمان در سال 1109 هـ/ 1697 م، موزه هنر و مردمپوهنتن نیویورک متب نگارگری اصفهان، 106 دوره هفتاد و نهم و قاجاریه

جری آن فرنگی سازی که لوره صفوی شروع شده بود در دوره هفتمین پادشاهی افت. شقی کت خطی و نقاشی های طن دوران هر مقوله با آثار صفی اسلسل بعد از آن ها یعنی قاجار که بلورنظر کیفیت سطح پایداری قرار دارد. رنگ آهزی مکرم رنگ و کبی فتن تکوی ب بندی ها ناقصو بدون موت و تشنیم است. است فاده مکرر از گوهش های نقاشی اروپایی که در سده هفتم (بوهوشه و سیله محموزمانی قلی بیکی جبهار) رایج بود، و آغاز شد و رد زمین ه چشم اندازه، فاطر و دورن ماهای غلط انداز به سبک غربی و اجی افت. تمامی فرانسوی ها به افی دلهی است که ن او شها تمام فعالی و تا ضو دل شگر کشی اختصاص داده بود و از جنبه های دیگر کاملاً اقل بود. «در جو آرام زمین ندر شاه 1148-1160 هـ/ 1735-1747 قاش هو باری از توطی با زمانه. اگر چه جن بخلرنگی سلفی بنده کادامه یافت، کیت ن سخته های خطی و نقاشی نطلر بت به سده 11 هـ/ 17 م ن از لهر ش ن سخته مهتراری خ جهان گشلی نادری) 1171 هـ/ 1757 م) از معادلات ممتاز این دوره بشمار می آید. تصاویر این نیش هو پوی کونگاری و ضوابط ترکیب بندی محمدمزمان را میتوان بنواشنناختن ابر مدارک موجود در عهد

Archive of SID

افشایشی و هوای مختلف فرنگی سازی در خارج حوض در بوا نیز ادامه داشت بتحت
 حطی نگریم بخازند، با زلزله مرونقی تعازی افتن قنای روزگار و مرچندان قاشی
 اواخر سده 9 هـ/15م، بیوندهل زیادی دلو، به واسطی ژگی بی طپی کر و جامه قبل
 تشخیص بلس پس از انتخابش ی تلس ط کریم خان زن بده عن پیلای تخت، طن شمر
 «شاهد رنگراییش بتلفیق ترکیب قالب های فوری، سبک اساسا چهره گای درباری
 اروپایی و ذوق سلایق عامیانه بیخ متلین تلفیق، خلمستانو خشن بود. هنرمندان عهد
 زنده بطل اصل حکنای مضاعف بر سه بعد، بدین حال این بون هتارکی ببیند اثر را با
 اضرف کردن عن اصفوی علتزی ی نی نظی دسته ای از گل هلمای گیزی رنگارنگ بر روی
 ی طپی کره، پارچه اه پرده ها، چارچوب ها و کف اتاقها تا حدی روشن و دلچسب
 سازند».. بارتوری مشخصه تاریخ قنای سده 12 هـ/18م رواج گونه های چیدهنر
 تصویری است بس یاری از قاشل این دوره است عدلشان ربه طور عمده تزین و لاشی ای
 چون قلمدان، قابلی، چلکت ابصن بوقچه جواهر سوسینه کار می کردند که اغلبی
 مجموع هنر قنای ط زیر لاکمی محسوب می شوند. «در دوره زندی هنر پیز نظر افزایش
 بتلفیق سبک اروپایی قاشی قلمدان و گه های تولجی به چشم می خورد متعلق ای از
 است ادین نامرا پیشی به طکیلی رایج و معمول بوه آثار این دوره را دحق عقبت ای
 ادامه کت بصوی نسلت. از نای وست که قلمدان ط این دوره تا حدی اصلت و
 فخر است بک ص فوی بهمنی سوبت بن زده ص لچ نظر را به ط شریوه آن زمان می
 اندلن سبکوندی در قلمن نگاری که دراوایل دوره قار سده 13 هـ/19م ای ز ادامه
 نشت و از میانه ط این عصر بکتب قاجاری بی دلوبست گنا خود، باب آتزی ای بگشود و
 هنرمندان و هنرآمزان خوی شریه پژوهگان بذوق می شن اسل دلدی ب برومند،
 1366، 33 بیل پیرو عقلمدان های دوروندی مزایوه ص فوی بی شری به ط دل ای است
 که هنرمندان طن دوره الغباز شگ و سوانت قی م عیلا واسطه هنرمندان مشهور دور بص فوی
 بوند بکتبه مهم است که نقاشی زیر لاکمی عهد زندی ان بطل سولیک با نقش ی رنگ
 روقی و دیوار نگاری آن ز نامی نده لشت درست همگنونه کدو نگارگری و
 دیوار نگاری سده 11 هـ/17م بی گسر مرتب ط بود. چون محص ادق در همزمینه های
 نقاشی فوکل بلین ارتباط در آتشل آشکار است بک. نقاشی دعوندی که خود ادامهنرنت
 فرنگی سلفن ص فوکل ببا م ختصرت غیری به دوره قاجار بتلق ای اف بپ اکباز، 1384،
 141)

تصویری 12- روی مپوهلوی قلمان، ارکم ی رزا بابلبا رقم «وقع کتبرین مینا بابا»
 ایران سنه 1209 هـ/1794 م، مجموع طپی، لن، کاره ای لکی، 93

تصویری 13-رووی پهلوی قلم‌مدان، احتمالاً کار قاصدق، یون رقم، ایران، اواخر 12-هـ/18م، مج موعه خجالی، لندن، کارهای لاکه، 100

در دوره قاجار کتب تنوع و نوآوری در تعامل بهمان‌ی‌ای غرب‌پیداگش‌توس‌بک‌های گوناگون‌گیا س‌لی‌قه‌های مختلف از سوی استانی نامی عرض‌شد. این‌تنوع‌تجدد‌م‌در شیوه‌کار و هم‌در طرح‌موضوع‌س‌وژه (به‌طور‌رسیده و به‌حکایت‌ترش‌افیت‌که پژوهش‌گران‌رام‌توجه‌رشد‌نگس‌ترش‌ن‌ر قلم‌مدان‌ساخت. محمدزکلیف‌ش‌های‌فراوانی‌برای‌طبی‌عت‌پ‌د‌ازی‌بش‌ی‌و‌و‌پ‌ای‌ی‌) واقع‌گرا (دوره‌ص‌فوی‌ه‌از‌خونی‌ش‌ان‌داد این‌نگرش‌توس‌علی‌اکبر‌خان) همین‌الدوله (در‌اوایل‌س‌ده 14-هـ/20م) دور‌م‌ق‌اج‌ار (ادامه‌یافت. وی‌اصول‌و‌قواع‌علم‌ص‌ط‌اعت‌پ‌رد‌ازی‌ر‌در‌ایران‌ت‌داول‌ک‌ود‌از‌ک‌سان‌ی‌بود که‌بسی‌آموزش‌ن‌قاش‌ی‌به‌اروپا‌فر‌کرد و در‌مدرسه‌هنر‌و‌ص‌ح‌ب‌ای‌پاری‌س‌آموزش‌دید و پس‌از‌بازنگشت‌ش‌اگر‌فلین‌اوانی‌را‌رتب‌ی‌ت‌کر‌د که‌م‌ع‌روف‌ترین‌آن‌ها‌محمدغفاری‌م‌ع‌روف‌به‌کمال‌الک‌ب‌پ‌د‌اک‌ب‌از، 1385، 359-هـ/19م‌ن‌س‌ل‌ن‌اق‌ش‌ان‌ای‌ر‌لی‌از محمدزمان‌تا‌م‌وال‌دوله‌با‌چ‌هت‌تمام‌ی‌ک‌هدفوا‌دن‌بال‌م‌یک‌ردند و آن‌درک‌اصول‌طبی‌عت‌نگی‌اروپای‌ی‌بود. این‌تلاش‌سرانجام‌در‌اواخر‌س‌ده‌ی‌زده‌م‌به‌ثمر‌س‌ی‌د‌کمال‌ال‌م‌ل‌ک‌بیش‌از‌مر‌رق‌اش‌نی‌گی‌در‌این‌ف‌م‌قی‌ت‌س‌م‌داشت. محمدغفاری‌ب‌زم‌ینه‌ای‌که‌م‌زین‌الدوله‌دهی‌گران‌س‌خت‌م‌ب‌دن‌ت‌وان‌س‌تن‌وع‌ی‌هنر‌اک‌ه‌م‌ی‌ک‌را‌دور‌بار‌ل‌ص‌ر‌الدین‌ت‌ویله‌ت‌کن. اف‌هنری‌بود‌که‌در‌آکادمی‌های‌ای‌یوا‌به‌ع‌ن‌ول‌م‌یرا‌ن‌ش‌رات‌ادان‌س‌ان‌س‌و باروک‌م‌ع‌ف‌ی‌می‌ش‌بول‌ی‌تمام‌ی‌ارزش‌ها‌وم‌ع‌و‌های‌طبی‌ع‌ت‌رای‌ی‌را‌ب‌ص‌ن‌اعت‌کی‌لی‌اس‌ر‌ت‌ه‌ات‌ن‌قل‌لی‌می‌داد. در‌س‌ده 13-هـ/19م‌خ‌ق‌ظ‌گونه‌ن‌قاش‌ی‌و‌و‌د‌قبول‌و‌ت‌ج‌لی‌د‌مح‌افل‌ر‌س‌یم‌اروپا‌ق‌را‌گ‌م‌ت‌ف‌ت‌که‌ت‌بول‌ن‌ت‌وع‌ری‌دقی‌ق‌و‌ع‌ک‌س‌گونه‌ل‌واق‌عی‌ت‌غ‌ی‌نی‌ارطه‌ده‌د‌در‌این‌وع‌طبی‌عت‌نگ‌رای‌ج‌ل‌رای‌ت‌ف‌ر‌ب‌ف‌ا‌گ‌رای‌ل‌ن‌واق‌عی‌ت‌و‌ج‌ود‌ن‌داشت. محمدغفاری‌از‌هم‌ان‌ت‌لب‌ش‌ی‌ف‌ه‌چ‌ن‌ین‌هنری‌شو‌به‌هم‌ی‌ن‌ل‌ی‌ون‌ب‌ی‌ش‌از‌س‌ای‌ون‌در‌ط‌ر‌ف‌م‌ین‌ه‌کش‌ی‌د‌گو‌طن‌که‌هم‌واره‌خ‌ورا‌پ‌ه‌راس‌ت‌ادان‌ی‌چ‌ون‌اف‌و‌ائل‌و‌ول‌بران‌ت‌می‌د‌است. وی‌اس‌اس‌ا‌چ‌هر‌نگار و من‌ظون‌گار (پ‌اک‌ب‌از، 1384، 169) او‌ر‌لم‌ی‌ت‌وان‌ر‌ش‌و‌ه‌ون‌و‌پ‌و‌ن‌ف‌ق‌و‌ین‌ش‌خ‌ص‌ی‌ت‌ت‌وان‌ن‌خ‌م‌ع‌اصر‌ایران‌به‌ش‌م‌ار‌آوروی‌به‌ج‌ری‌ان‌دوی‌س‌ت‌ن‌ل‌ف‌ه‌ی‌ق‌س‌ن‌ت‌ای‌ای‌رون‌ای‌و‌پ‌ای‌ی‌پ‌ای‌ان‌وان‌س‌ن‌ت‌ط‌بع‌ت‌گ‌رای‌ی‌اروپا‌را‌در‌قال‌بن‌وع‌ین‌و‌آکادمی‌ک‌ب‌ی‌ب‌کرد. آنتیوس‌ی‌اری‌در‌من‌ظ‌و‌پ‌رد‌ازی‌از‌او‌م‌وج‌ود‌است‌که‌کوش‌م‌یران) 1301-هـ/1922 (آب‌شار‌دوق‌لو) 1263-هـ/1884 (پ‌ورن‌م‌ای‌ص‌فی‌ب‌باد و د‌که‌دم‌اون‌د، دور‌هم‌اش‌م‌یران‌ت، دورن‌م‌ای‌ت‌و‌چ‌ل‌ش‌کارگاه‌از‌آن‌ج‌مل‌ه‌ل‌ن‌ت‌و‌س‌ی‌اری‌آ‌ث‌ادی‌گر‌ب‌ری‌م‌زین‌ب‌ری‌زی، 1369، 1034-هـ/1) ال‌ب‌ت‌ه‌ای‌د

تصویری 14- روی میوه‌لوی قلم‌ان، کار محمد رضا امامی اصل فنی‌لی، بارقم
«محمد رضا» احتمالاً فیهان، نیمه دوم سده 13 هـ/ 19م، مجموع کتبخ‌لی، لندن،
کارهای لاک‌ی، 285

جماعت بی دریغ ناصرالدین شاه را در روشش کوفای می‌نمرد در دوره قاجار زبانی گرفت. او که خود عاشق هنر بود، به میهن‌لی لاز تمام می‌نرمندان به ویژه هنر نقاشی و عکاسی حطت می‌کرد. "شیلا کن بای" کت‌ابنق‌اشی‌هارانی در این باره می‌نویسد: "از دوران قاجار قلم‌دان‌بهن‌اری‌نیفی به یادگلمان‌دست که هر یک از آن‌ها را می‌توان جزء شاهکارهای هنری جفا به شمر آورد. قلم‌دان‌های عکسه چه بسا هنرمندانه‌ها برای نقاشی آن وقت صرف کرده استبعضی اقل قلم‌دان‌ها به اندازه طا قدرت نقاشی شده است که حتی بان‌نی‌بار بزرگ‌گون ابعاد آن‌ها هیچ تغییر و فک‌هیت کار ای‌جان‌می‌شود". وی در مورگرایش هنر دلمن به قلم‌ان نگاری می‌نویسد: "شروع نقاشی در ابعاد بزرگ فی‌ز ورود چلبه‌نگی به طرزنا برخی لت‌بج‌رت‌ن‌ین‌گار گران‌سده 13 هـ/ 19م به جلدهای لاک و قلم‌ان سازی رو آوردند» (کن‌بای، 1387، 125)

تصویری 15- روی کناری قلم‌دان منظر حیوانات، احتمالاً کار محمد باقر
سم‌یری بون رقم‌ص‌فهان، ابتدای سده 14 هـ/ 20م، مجموع کتبخ‌لی، لندن، اره‌ای
لاک‌ی، 408

تصویری 16-نمپی رویو کناری قلمدان، کار مصفا شیریازی، با رقم یوقه کتبرین مصطفی «»، سال 1307 هـ/ 1889م، شریراز، مجموع وکتخلیلی، لنین، کارهای لاک، 394

در صورت بقلمدان سازی قلمدان نگاری در دوران قاجار نگاهویژه لی شد و طرفداران بی شماری پیدا کردند و مندان برجسته ای بوده اند که به طور اختصای فقط قلمدان نگاری می کردند بیوقی هنرمندان نیز به نوعی ساختن و پرداختن قلمدان مشا رکت می کردند به طوری که بعضی از هنرمندان کاوگیا کارخانه قلمدان سازی داشتند. در دوران قاجار نیز منندان دهنوی فویه منظرپردانی دارای جنبه حاجتطلبی بود که عبارتند از:

تصویری 17-نمپی روی کناری قلمدان، احتمالاً کار لطف الله لاجم زوی بدوررقم، شریراز، اواخر سده 13 هـ/ 19م، مجموع وکتخلیلی، لنین، کارهای لاک، 392
1. قلمدانهای که صرفاً منظره کارشماست، مانند قلمدان های شماره 15، 16، 17، 18 و 24.

2. منظره انسان در حالت های مختلف از قلمدان های شماره 17، 18، 22 و 25.
3. منظره و صحنه های شکار و قناد قلمدان های شماره 12، 13 و 26.
4. منظره داستانی های تاریخی مانند قلمدان های شماره 13 و 26.
5. منظره، ساختن و بنظارتاریخی، مانند قلمدان های شماره 12 و 16.
6. منظره و صحنه های جنگ و قناد قلمدان شماره 26.
7. منظره و حیوان اتمانند قلمدان های شماره 15.
8. گلو مرغ و بیتلفند قلمدان های شماره 14.
9. منظره و فنرگی سازهاوند قلمدان های شماره 13، 15، 16، 17، 18، 21، 24، 25.

محصولات لاک روسیه فیماهای بری ایران

Archive of SID

پتربکبیر و رباری از روسی و نیز نزد مهاجر اروپاییان، سفارش نموده اشیاء لاکهتقلید از آثار شرق و غرب و اما سلیقه طبقه اشراف و سیه هم تنوع کرد و مقنناربا نی مه دومسده 12 هـ / 18م سفارش اندرباری چلگاه خورا به ساخت و ساز طیف وسیعی از آلات لاکه د. طرن عتگنرلبس بهار به تولی دمصنوعات لاکه تچل پرداختید، که از میان آن ها بهاول ایوانی چکور و بوف «از هم موفق تر بود. در سال 1234 هـ / 1818 اپسرخوانده وی «پس یونس عوال چولعه کویتین» ادامه کار را به عمگمرفت و بمتلوی و انواع صنوعات لاکه پرداخت میهناتورها زی تویون خستین محصولاوتکلواکتیلن برگرفته از نمونه های وارداتی بود، ولی کم کم جای

تصویری 18-نم ای رویه کناری نقلمدون، کارمصنوعی رازی، با رقم «عمل کترین بزرگراه می رزا مصطفی رازی» شیزای ا تهران منه 1319 هـ / 1901 م، مجموع دکتخلیلی لیلن دن، کاره ای لاکه، 392

تصویری 19-نم ای رویه کناری نقلمدان بون رقم، روسیه، اواخر سده 13 هـ / 19م، مجموع دکتخلیلی، لن دن، کاره ای لاکه، 390

تصویری 20-نم ای رویه کناری نقلمدان بون رقم، روسیه، اواخر سده 13 هـ / 19م، مجموع دکتخلیلی، لن دن، کاره ای لاکه، 387

Archive of SID

خود را به مضامین مفاهیم روسی تدوین تصویب منظرشهرهای روسی برطن
مصنوع اینجاکرقتب)صویری 19 و 20 (منظران ایرانی را تقلید کرده و اغلب
درس طرح کناری وی در مواردی از روی قلم دان مبه کار میردن (خلی) لی،
384، 386) تصویر 16 (بیون منردان دوره قاجار محمدباغ ملک الشعرا،

تصویری 21- منظر روسی کناری قلمدان، احتمالاً کامک الشعرا، احتمالاً تهران، اواخر
سده 13 هـ/ 19 م، مچ موعطی، لندن، کارهای 347
عباس شیری از تصویب 16 و 18، (صفتش رازی، عبدالرحمن ضریح همایون، لطف الله
حمزوی تصویر 17)، و محمدباقر سرمد تصویب 15 (کلیش اوی گرا در زمین منظره
پردازان روی قلمدان) و کسبه من تاج قابول بولینی دست یافته اند.
به طور کلی هر سبک منظرپردازی قاجاری ویژگی‌های وجود دارد که هر یک در
بعضی از قلمدانها خورا نشان داده و شامل مواردی است:
1. منظرپردازی به صورت ساده پس زمینه، زبان در روی قلمدان تصویب 17، 18 و
(23)

بخشی از تصویر 23، منظرپردازی به صورت ساده پس زمینه
این تفکیک از پس زمینه جبهه جاد طبیعی و اشغال فضایی (گرتبص اویر 22 و
(25)
این تفکیک از رنگهای سبک و در عین حال خلج تصویب اویر 18، 22 و
(25)
این تفکیک فراوان از رنگهای سبز و زرد و قهوه. تصویب اویر 17، 18 و 24)
کلی نگری و دوری از جزئیات و پرداخت ریزنهاد آثار محمدزم تصویب اویر 18 و
(24)

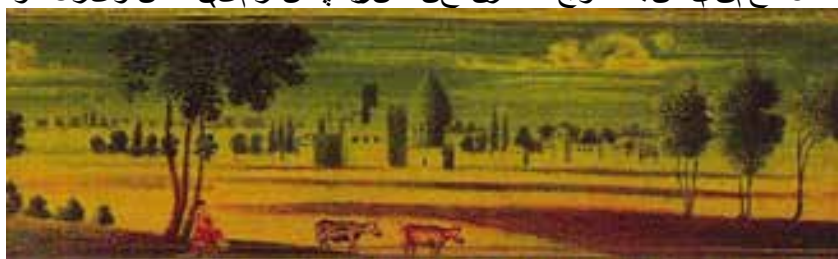
بخشی از تصویر 18 گلینگری و روی از جزیی اوتپرداخت ریز
6. عدم توجه به طیف بافندت طبیعت که در اواخر صفوی معمول بود و تصاویر 18 و
24)

اشتباده از منظر تلویک بیسبک و کویباروک اروپای (تصاویر 15، 21)

بخشی از وجه بیاضی تصویر 15، تفهده از منظر تلویک به سیکروکویکو و باروک
اروپای

8. قرار دادن تک درخت یا دو درخت در منظر (تصاویر 25)
9. عدم دیدن باکوچک کردن عناصر پس زمی (تصاویر 18 و 24)

بخشی از تصویر 24 گلینگری و روی از جزیی اوتپرداخت ریز

تصویر 22- نمایی رویو کنار عقیلمدل، کار محمود خاں ملک شل عراء، بارق مبهن دهرگاه
محمود» احتمالات تهران، 1300 هـ- 1882 م، مجموع علی بی، لنبن، کاره ای لای، 347

تصویر 23-وجه جان بی‌قلم‌ان، کار محمد مسلم‌اعلی‌الاص‌ف‌ف‌ا، سن 1266 هـ/1849م،
مجموعه کتبخانی، لندن، کارهای لاک‌ی، 244

تصویر 24-ن‌م‌لی رویو کن‌ای قلم‌دل، کار محمود خ‌ل‌مل‌کن‌ل‌ع‌راء، بارق‌م‌ب‌ه‌ن‌د‌در‌گ‌اه
محمود» احتمالات‌ه‌ران، 1300 هـ/1882م، مجموعه کتبخانی، لندن، کارهای لاک‌ی، 347

تصویر 25-ن‌م‌ای روی قلم‌دان، احکمال‌ان‌ج‌ف‌ع‌لی‌و‌ب‌ن‌د‌رق‌م، ایران، ن‌ی‌م‌ه‌ دوم‌س‌ده
13 هـ/19م، مجموعه کتبخانی، لندن کارهای لاک‌ی، 218

ن‌م‌ون‌ه‌بارز‌لی‌ن‌م‌وض‌وع‌ب‌راق‌ط‌ب‌ی‌ق، قلم‌دان‌ید‌ر‌ او‌ای‌ل‌س‌ده 13 هـ/19م، احتمالات‌ان‌ش‌ر
م‌یرز‌اب‌اب‌ت‌ک‌س‌و‌ی‌ر 26 ص‌ن‌د‌وق‌چ‌ه‌ ای‌ب‌ون‌رق‌م‌ درس‌ال

184 تا 1194 هـ/170 تا 1180 م اس‌ت‌ ک‌ب‌ه‌ای‌ران‌س‌اخ‌ت‌ه‌ش‌ده‌ل‌س‌ت‌ب‌ص‌و‌ی‌ر 27 و 28 (ب‌ا
م‌ق‌ای‌س‌ه‌م‌ن‌ظ‌ر‌ش‌کار‌ک‌ه‌ درس‌ط‌ح‌ن‌ار‌ی‌ق‌لم‌دان‌وا‌ش‌ح‌ی‌ه‌ص‌ن‌د‌وق‌چ‌ه‌و‌ج‌ود‌دار‌د‌در‌م‌ل‌و‌ی‌م
از‌ج‌ن‌ب‌ه‌های‌م‌خ‌ت‌ل‌ف‌ب‌ای‌ک‌ی‌گ‌ر‌م‌ط‌ل‌ق‌ت‌دار‌ن‌د‌، م‌ن‌ل‌ن‌گ‌ی‌ک‌ه‌ر‌ق‌س‌م‌ت‌ز‌م‌ن‌ه‌د‌ور‌اس‌ت‌ف‌اد‌ه
ش‌ده‌ک‌ام‌ل‌اک‌س‌ر‌ل‌اس‌ت‌و‌ن‌وع‌ط‌راح‌ی‌د‌ر‌خ‌ت‌ان‌و‌ه‌م‌ن‌چ‌ن‌ر‌ن‌گ‌گ‌ذ‌اری‌آن‌ها‌م‌ط‌ل‌ب‌ق‌ه‌م‌م‌ی
ش‌ان‌ب‌و‌ی‌ژ‌ه‌ک‌لاه‌و‌ر‌ن‌گ‌گ‌ذ‌اری‌ا‌ف‌ا‌ن‌ش‌ب‌ی‌ه‌م‌اس‌ن‌ت‌و‌ج‌ت‌ر‌ک‌ی‌ب‌ب‌ن‌د‌ی‌ن‌ظ‌ره‌ب‌ط‌ل‌ی
اس‌ت‌ف‌اد‌ه‌از‌ت‌ع‌دام‌ش‌خ‌ص‌ی‌د‌ر‌خ‌ت‌ب‌ل‌و‌ی‌گ‌ی‌ه‌ای‌م‌ش‌ب‌ل‌ه‌ا‌ف‌ر‌ای‌ک‌ه‌ر‌ح‌ال‌ش‌کار‌در‌ج‌ل‌و
ق‌اب‌ق‌ر‌گ‌ل‌و‌ر‌ف‌ت‌ه‌و‌م‌ن‌ظ‌ره‌پ‌ش‌ت‌ص‌ح‌ش‌و‌کار‌ق‌رار‌دار‌د‌، و‌چ‌ن‌ی‌ن‌ا‌ب‌ر‌ه‌ای‌ک‌م‌ر‌ن‌گ‌و
ت‌پ‌ه‌ه‌ل‌ی‌س‌ی‌ار‌ک‌و‌چ‌ک‌از‌م‌وار‌ی‌اس‌ت‌ک‌ف‌ش‌ان‌م‌ی‌د‌م‌ن‌ظ‌ره‌پ‌ر‌د‌ازی‌ق‌لم‌دان‌چ‌ق‌ر‌م‌ت‌س‌ت‌ر
از‌م‌ن‌ظ‌و‌پ‌و‌ازی‌ص‌ن‌د‌وق‌چ‌ه‌ب‌وه‌اس‌ت‌. د‌ر‌د‌وره‌ق‌ا‌ج‌ار‌آن‌چ‌ه‌ک‌ه‌از‌م‌ن‌ظ‌ره‌ق‌لم‌دان‌ها‌و
ت‌ص‌و‌ای‌ر‌و‌ع‌ق‌اب‌آ‌ی‌ن‌ا‌ش‌ی‌ا‌ء‌ب‌ر‌م‌ی‌ا‌ی‌ن‌ان‌ک‌ت‌م‌ب‌ی‌ش‌از‌م‌هم‌اس‌ت‌ک‌ه‌ف‌ون‌گ‌ی‌س‌ازی
در‌این‌د‌ور‌ف‌م‌ق‌ط‌ب‌ه‌ن‌وع

تصویر 26-نظری روی کناری قل‌منا، احت‌مالاکم‌یرزا باباویزدرقم، ایران، اوایل
سده 13 هـ/19م، مجموع‌طی‌لی، لندن، کاره‌ای لکی، 247

بخشی از تصویر 26-نگ قسمت‌چین‌ه‌نوع طراحی و رنگ‌لمی‌زیدرخ‌توان‌ترکیب
بنی من‌ظره درقل‌مدان 26 صن‌دوق‌چکسان است.

بخشی از تصویر 27-نگ قسمت‌چین‌ه‌نوع طراحی و رنگ‌لمی‌زیدرخ‌توان‌ترکیب
بنی من‌ظره درقل‌مدان 26 صن‌دوق‌چکسان است.

بخشی از تصویر 28-نگ قسمت‌چین‌ه‌نوع طراحی و رنگ‌لمی‌زیدرخ‌توان‌ترکیب
بنی من‌ظره درقل‌مدان 26 صن‌دوق‌چکسان است.

تصویری 27-نمای روی دوصندوقچه میون رقم، ایران،
184 تا 1194 هـ/ 170 تا 1180 م، مجموع نگارگری، لندن، کارهای لاک، 94

تصویری 28-نمای داخل دوصندوقچه میون رقم، ایران،
184 تا 1194 هـ/ 170 تا 1180 م، مجموع نگارگری، لندن، کارهای لاک، 95.
و روش محدودی شوی که حتی دیگر خود منظره ها هم و پس از آن به طبیعت تاریک
باروک با کلبه هوی و یو ای یک بزای پس زمین ه متسلط رن گق موه ای کو لو است فاده از
رن گسوز در درختان در منظرین دوره حایز اهمیت است. یکنمون هق ای بی ننه درب دار
کها احتمالا در سال 1314 هـ/ 1896 م در مش ه دس اجت مشیت مصوی ر 29 رقم یکمین اقل
ال حاج میرزا محم بلق ر هب نقاش شیلی استل قدس «ر لر بر دارق ابی اپی چک های
طوماری بس بک و ک کو بر وجه لخل ی درب تسی شده، ظاهر تمامین قاشی کاملا
اروپای است.» همان، 346 (واضحه است ایگونه منظره بودازی بس بک رکو کو در آن
دور مورد توجه بلوست. البته منظره تا حی سعی داشت توی ژگی هلی شخصیت و بومی

Archive of SID

را حفظ کهنولی کواش تا حدنی عبیدر گرفت از نثار غربی است. قلمدان هایزیادی در طن دوره نقتلی شده که اغلب برای تصویب منظره های واپای و مستندن مومش ابه طن موضو قلمدان است که دوشی راز و اواخر رسیده 13 هـ/ 19 مساحت شده و امضای «لطف الله الحمزوی» ربر روی خود دارد که دارای طرح های طوطو اروپای (س) تبصوی 17 (م بین طوح این قلمدان زورنگ است. بصوی یک زور بر صحنه مرکزی سطح قانی زقنل شده است. خال قی انثرس عطش ته این زن را دس بک و سیاق ایوای یس ده 11 هـ/ 16 نشان دهد بخ شربالا و بیاییتصوی و بدست های گلپر شده است. اطراف غلاف تصوی منظر مدار رگده با شاخ ه های گل سرخ هم رگه شت است. رشته طومارهای طلائی بزمینه ای زرد، سطحی رین غلاف پی راموگشو را تنی کره اند».) همان، 402) و همچی در قلمدان سطحی رازی می تون اثی رات من اظر اروپای را تبصوی 18 این قلمدان امضای «عمل کتبی نین در گامی رزا سطحی شی رازی» را دارد وزمینه آن به رنگه ه ای تیره اس بق مصطفی شی رازی آن را در سبک سوی تنی کرده است بس طوح قانی و جانی غلاف با رشته طومارهای طلائی قلاب گرفته شده. افضای میلهی هر یک از طن و چو رای قلابی ضوی است که از دو طرف به شاخی مگل دار ختم میشون. قلاب عمودی قوع بسف طوح انی تصوی رنزاروپای را نشان می دهد و اطراف غلاف هم من اظری و زسیه نقاشی شه است بخ شی رین غلاف و اطراف کشوق هوای رنگ است کوش ته طومای هلمش ابه لبو جوه اصله پیر لبه های طن سطح نیترسیم شده است».) همان، 403 (در این دور مدرخ و اس نشف ارش دهن دگان از هنرمدانای نبو کفضای واپای ری کچ با من اظری و ژه انش پس زمینی فشان دقد. قلمدان های شماره 15 م محقق رس می رمی، 16 طفی شی رازی و شماره های 21 و 24 م محمود خا لک الش عراقی ز از طن دسته می بشا کنه به شی وه غربی منظرپردازی شده است.

مجموعه تصویب‌شده 1-29: سطح داخلی در بقلمدان، بکتهری راقول الحاج میرزا محمد باقر
مذهب نقاشی استانتان قدس «احتلام شده»، سنه 1314 هـ/ 1896 م، مجموع کتب خطی،
لندن، کارهای لاک، 348-349
تصویر 29-2: سطح بیرونی درب
تصویر 29-3: سطح پشتی غلاف
نتیجه

پس از ویران شدن قاشی اروپایی به ایران، تنه‌ها عناصرتوصوهای ایرانی کوگرفتند از
نگارگری بود چگاه خود رهبر نگواگری لغت داد، بل کهرای شب‌های ن فر جای خود
را به نگارگری از نوع اشقی اروپایی دانو این نگرش‌های من‌تصویری ایرانی رلیز
درب‌گرفت. چنان‌چه اشاره ش‌قلمدان‌گاری اوای ص‌فوی جای بخد ران‌نقاشی قلم‌مدان
س‌پو ش‌ای وین‌گفت‌ب‌ی‌ت‌ا‌ث‌ی‌ر آن در ع‌رصه‌من‌ظ‌ر‌پ‌ر‌ی‌ا‌ز‌ص‌ورت گرفت. من
چ‌ه‌ه‌نگار‌گ‌ر چه توانستند خود قلم‌مدان‌ها هم‌ی‌ژگی‌های‌مان‌را را از نوع ش‌ی‌وه
ن‌ق‌ش‌ی‌ ق‌ا‌ج‌ن‌ظ‌ر‌ک‌ن‌ت‌م‌ث‌ال‌های‌ن‌ق‌ش‌ا‌و‌ا‌فت‌ح‌ع‌ل‌ی‌ش‌اه‌ق‌ا‌ج‌ار‌ن‌ور‌ب‌اری‌ان‌م‌ص‌داق‌م‌گ‌ون‌ی
ا‌ی‌ش‌ی‌ه‌بن‌گ‌ار‌گ‌ر‌ن‌س‌ت‌ی‌ است که فر‌من‌س‌ع‌ی‌ا‌ش‌ت‌ از سطح‌دو‌ب‌ی‌ ف‌ا‌ت‌ر‌ن‌ر‌ود، ام
در زم‌ن‌ه‌من‌ظ‌ر‌پ‌ر‌داق‌ت‌ا‌ی‌رات از غ‌ری‌س‌ی‌ا‌ف‌س‌ت‌ل‌ بود و همان‌طور که در قلم‌دان‌ها و
ق‌اب‌آ‌ی‌ه‌ها مشاهده می‌شود چ‌ه‌ه‌های‌ق‌ج‌ری‌ب‌ش‌ص‌ف‌ی‌ا‌ت‌و‌ر‌ب‌زم‌ن‌ه‌من‌ا‌ظ‌ر‌و‌پ‌ای
ن‌ش‌س‌ت‌ه‌و‌ای‌ن‌م‌وض‌و‌ع‌ش‌ا‌ر‌گ‌ر‌ا‌س‌ل‌ت‌ که ن‌ق‌اش‌ی‌ن‌ظ‌ر‌ه‌خ‌ی‌و‌ا‌ر‌ت‌ب‌اط‌خ‌و‌را‌ب‌ام‌ن‌ظ‌ر‌ه
ن‌گ‌ار‌ی‌گ‌ش‌ت‌ه‌از‌د‌س‌ت‌دانش‌ای‌د‌ه‌ف‌ا‌ش‌از‌ت‌س‌م‌ن‌ظ‌ر‌ه‌به‌س‌ب‌ک‌ای‌ن‌ز‌ای‌ا‌رض‌ا‌ف‌م‌ی‌ش‌د
و‌ا‌ع‌ب‌ش‌و‌ی‌ا‌ر‌و‌پ‌ای‌ی‌چ‌ای‌گ‌ز‌ی‌ن‌آ‌ن‌ک‌ا‌س‌ت‌. ال‌ب‌ت‌ه‌ح‌ج‌پ‌ر‌دا‌ز‌ی‌در‌ن‌گ‌اره‌ها‌ب‌ه‌و‌ی‌ژ‌ه
ش‌خ‌ص‌ی‌ت‌(ا‌ر‌و‌ش‌ی‌ت‌م‌دا‌ول‌ش‌د‌ل‌م‌ا‌من‌ظ‌ر‌ه‌خ‌ی‌ل‌ی‌ک‌م‌م‌و‌د‌ر‌ا‌س‌ن‌ق‌م‌ا‌ق‌ر‌ار‌گ‌ف‌ت‌ی‌ا‌ت‌و‌ج‌ه‌ب‌ه
ب‌ی‌ن‌گ‌ف‌ت‌ه‌ش‌د‌م‌ت‌و‌ر‌ا‌ن‌ت‌ی‌چ‌م‌گ‌ر‌ف‌ت‌ن‌ظ‌ر‌پ‌ر‌دا‌ز‌ی‌ب‌ر‌و‌ی‌ق‌لم‌مدان‌از‌ن‌ص‌و‌ف‌و‌ی‌ه‌تا‌ا‌وا‌خ‌ر
د‌ور‌م‌ق‌ا‌ج‌ار‌ت‌غ‌ی‌ی‌رات‌ز‌ی‌اد‌ی‌ر‌ی‌ل‌ش‌س‌ی‌ت‌و‌گ‌ذا‌ش‌ت‌ف‌ن‌گ‌ی‌س‌از‌م‌ی‌ب‌ی‌ا‌ه‌ب‌س‌ی‌اری‌را‌در
ق‌ل‌م‌دان‌ن‌گ‌ار‌ی‌به‌و‌ج‌ود‌آور‌ه‌است. ام‌در‌ی‌ل‌ن‌ن‌ظ‌ر‌ه‌ای‌من‌ظ‌ر‌ه‌س‌از‌ی‌روی
ق‌ل‌مدان‌ها‌م‌ت‌ن‌ل‌ر‌از‌من‌ظ‌ر‌ه‌س‌از‌ی‌ن‌ق‌اش‌ی‌ن‌ظ‌ر‌ه‌ص‌ف‌و‌ی‌ه‌و‌ق‌ا‌ج‌ار‌ب‌و‌ه‌است؟ م‌ت‌وان‌از‌آن-
چ‌ه‌ر‌ا‌ی‌ن‌پ‌ژ‌و‌ش‌م‌و‌ر‌ب‌ر‌ر‌س‌ی‌ق‌ر‌ل‌گ‌ر‌ف‌ت‌ا‌ظ‌ه‌ار‌دا‌ش‌ت‌من‌ظ‌ر‌ه‌س‌از‌ی‌روی‌ق‌لم‌دان‌ها
ت‌خ‌ب‌ل‌ت‌ی‌ر‌من‌ظ‌ر‌ه‌س‌از‌ی‌ن‌ق‌اش‌ی‌ن‌ظ‌ر‌ه‌ص‌ف‌و‌ی‌ه‌و‌ق‌ا‌ج‌ار‌ب‌و‌د‌و‌ت‌و‌ج‌ه‌به‌ظ‌ن‌م‌وض‌و‌ع‌در
ن‌گ‌وا‌گ‌ری‌از‌ن‌ص‌و‌ف‌و‌ی‌ه‌تا‌ا‌وا‌خ‌ر‌د‌ور‌م‌ق‌ا‌ج‌ار‌م‌و‌ج‌ب‌ت‌و‌ج‌ه‌ب‌ی‌ش‌ت‌ر‌من‌ظ‌ر‌ن‌ق‌لم‌دان‌ن‌گ‌ار
به‌من‌ظ‌ر‌ه‌س‌از‌ی‌ش‌ده‌است.

منابع و ماخذ:

اح‌س‌ر‌لی، م‌ص‌ت‌ق‌ی، ج‌لد‌ه‌ا‌ق‌لم‌دان‌های‌ای‌ران‌ی‌ن‌گ‌لو‌گ‌ری، ج‌لد‌دوم، چ‌اپ‌ل‌ا‌وان‌ت‌ش‌ارات
ام‌ی‌ر‌ک‌ب‌ی‌ر‌ت‌ه‌ران، 1382.

د‌ی‌ب‌ب‌ر‌وم‌ن‌ع‌ب‌د‌ال‌ع‌ل‌ی‌ن‌و‌ق‌لم‌دان‌ن‌ی‌ش‌ت‌م‌ی‌ش‌گ‌ف‌ت‌ار، ان‌و‌ع‌ق‌لم‌دان‌ن‌س‌ل‌ی‌ن‌ق‌اش‌ان
ق‌لم‌دان، چ‌ال‌ل‌، ان‌ت‌ش‌ارات‌و‌ح‌ی، ت‌ه‌ران، 1366.

ن‌ا‌و‌ی‌ع‌و‌م‌ک‌ت‌ب‌ن‌گ‌گ‌ل‌وری‌ا‌ص‌ف‌ه‌ان‌ت‌ه‌ر‌ا، وزارت‌فر‌ه‌نگ‌و‌ا‌ر‌ش‌اد‌اسلامی، س‌از‌مان
چ‌اپ‌و‌ت‌ش‌ارات، ان‌ت‌ش‌ارات‌فر‌ه‌نگ‌س‌ت‌ان‌من‌ر، 1385.

پ‌اک‌ب‌از‌ر‌و‌ی‌ن‌ی‌ن‌ی‌ره‌الم‌ع‌ار‌ف‌ه‌ن‌ر‌ت‌ش‌ارات‌فر‌ن‌گ‌م‌ع‌اص‌ر، ت‌ه‌ران، 1385.

پ‌اک‌ب‌از‌ر‌و‌ی‌ن‌ی‌ن‌ق‌اش‌ی‌ای‌ران‌ا‌و‌ی‌ر‌ب‌ا‌تا‌ا‌م‌روز، ز‌ی‌ش‌و‌ی‌م‌ن، ت‌ه‌ران، 1384.

خ‌ل‌ی‌ل‌ی، ا‌ص‌ر، کار‌ه‌ای‌ک‌ل‌ای، ت‌ر‌ج‌م‌و‌د‌اب‌ه‌رف‌ی‌ع‌ی‌س‌خ‌ای‌ی، چ‌پ‌اول، ت‌ه‌ران‌ن‌ق‌ش‌ر
کار‌ن‌گ، 1386.

ک‌ری‌م‌ز‌ان‌ت‌س‌وی‌زی، م‌ص‌د‌ع‌ل‌ی‌و‌ا‌ل‌ج‌و‌ا‌ث‌ار‌ن‌ق‌ش‌ان‌ق‌دم‌ای‌ران‌و‌ب‌ر‌خ‌ی‌از‌م‌ش‌ه‌و‌ان‌گ‌ار‌گ‌ر
م‌ن‌د‌و‌ع‌ث‌م‌ان‌ی، ج‌لد‌دوم‌ن‌د‌ل‌ن، ان‌ت‌ش‌ارات‌ل‌م‌س‌ت‌و‌ف‌ی، 1369.

Archive of SID

- کری‌مزیک‌بری‌زی، محمدعلی، قلم‌دین‌ای‌ر صنایع روغنی ایران، انتشارات ساتراپ،
لندن، 1379.
- کن‌بای، شیلا، نگارگری‌ان‌ی، ترجمه‌حسینی، مدی، چاپ سوم‌لن‌ش‌گاه هنر، تهران،
1387.
- یحیی‌محمد، فرهنگ‌فراسی، جلد دوم، چاپ چهارم، تهران‌سرای‌ش، 1360.
- پورفرزانه، محمد‌مضا، نقوش‌بررسی‌تجزی‌و‌تعلیل‌آثار‌نثقی‌تصویری‌و‌قلم‌دان
عهد قاجار (اشوری، محمدتقی‌بذاج، ابوالفضل، کوشناسی، رنل‌گ‌اه‌نر، تهران،
1374.